

جیاوازییه‌کانی هه‌ولێر و به‌غدا بۆ داهات و خه‌رجیه‌کان

24-10-2023

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : دانوساندنه‌کانی شاندى هه‌ولێر و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپێشقه‌چوونی گه‌توگۆکان هه‌یج نه‌نجامیكى پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دی ناکریت! رۆژی 18 ی تشرینی یه‌که‌می 2023 وه‌زاره‌تی دارایی حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان راپۆرتیکی 30 لاپه‌ره‌یی راده‌ستی لیژنه‌ی دارایی په‌رله‌مانی عێراق کرد، که وردی خه‌رجیه‌کانی شه‌ش مانگی یه‌که‌می 2023 و پێویستییه‌ داراییه‌کانی هه‌رێمی کوردستان به‌ ورده‌کاریی ژماره‌ی فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانی گریه‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نی و سه‌ربازی و هتد تێدایه، که به‌پێی راپۆرته‌که خه‌رجی مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوړه‌کانییه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌کاتی‌کدا به‌غدا به‌پێی بودجه‌ی 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانکردووه، واته جیاوازییه‌که سه‌روو 500 ملیار دیناره، نه‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنیڕیت یاخود خۆی دابه‌شی بکات!

دانوستاندنه‌کانی شاندى هه‌ولێز و به‌غدا به‌رده‌وامه، به‌لام سه‌ره‌رای به‌ره‌وپېش‌فه‌چوونی گه‌توگۆکان هېچ نه‌نجامیكى پراکتیکی و درێژخایه‌ن به‌دى ناكریت! رۆژى 18ى تشرینی یه‌كه‌مى 2023 وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان راپۆرتیكى 30 لاپه‌ره‌ی راده‌ستى لیژنه‌ى دارایی په‌رله‌مانى عێراق كرد، كه وردى خه‌رجیه‌كانى شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى 2023 و پېویستیه‌ داراییه‌كانى هه‌رێمى كوردستان به‌ ورده‌كارى ژماره‌ى فه‌رمانبه‌ران، فه‌رمانبه‌رانى گزێبه‌ست، خانه‌نشینی مه‌ده‌نى و سه‌ربازى و هه‌ند تێدايه، كه به‌پێى راپۆرته‌كه‌ خه‌رجى مانگانه به‌ته‌نیا بۆ مووچه به‌هه‌موو جوهره‌كانیه‌وه 913 ملیار دیناره و سالانه سه‌روو 10.963 تریلۆن دیناره، له‌كاتێكدا به‌غدا به‌پێى بودجه‌ى 2023 ته‌نیا 10.457 تریلۆن دینار بۆ ته‌رخانه‌كردووه، واته جیاوازییه‌كه سه‌روو 500 ملیار دیناره، ته‌گه‌ر به‌غداش به‌ته‌نیا مووچه بنزیریت یاخود خۆى دابه‌شى بكات!

خالیكى دیکه‌ى دانوسانده‌كان په‌یوه‌سته به‌ پرسى نه‌وته‌وه، كه چۆن قه‌ره‌بووى كۆمپانیاكان بكرێته‌وه بۆ هه‌ر به‌رمیلێك نه‌وت كه به‌ره‌مى به‌ئینیت، له‌ بودجه‌ى 2023 دا هه‌رێمى كوردستان پابه‌ندى راده‌ستكردنى 400 هه‌زار به‌رمیل نه‌وتى رۆژانه به‌ سوّمۆ كراوه، به‌لام میكانیزمى چۆنیه‌تى خه‌رجكردنه‌وه‌ى تێچوووى به‌ره‌مه‌هێنان و گواستنه‌وه‌ى ئه‌و بره‌ ديارینه‌كراوه، ئیستا به‌غدا باس له‌ 6.9 دۆلار و هه‌رێمى كوردستان باس له‌ 32.9 دۆلار ده‌كات، له‌كاتێكدا به‌پێى راپۆرتى دیلۆیت بۆ چاره‌كى یه‌كه‌مى ته‌مسال تێچوووى به‌رمیلێك نه‌وت له‌ هه‌رێمى كوردستان 34 دۆلار بووه. هه‌روه‌ها، جیاوازییه‌كه له‌م پرسه‌دا به‌شێوه‌یه‌كه به‌غدا ئیستا ئه‌و نرخه‌ش رته‌ده‌كاته‌وه كه پێشتر پێش‌نیاوى كردوووه و رێككه‌وتنى له‌سه‌ر كردوووه، بۆ نموونه له‌ ته‌مسالدا وه‌زاره‌تى پلاندانانى عێراق پێش‌نیاوى 19 دۆلار كردوووه و سالى 2021 له‌ رێككه‌وتنى هه‌ولێز و به‌غدا به‌گشتى 27 دۆلار دانراوه، هه‌روه‌ها له‌ [بودجه‌ى 2023 عێراق](#) 19 دۆلار بۆ هه‌ر به‌رمیلێك دانراوه! كه‌چى ئیستا هه‌موو گه‌توگۆكان له‌چوارچێوه‌ى 6.9 دۆلار كه نازانریت له‌چیه‌وه سه‌رچاوه‌ى گرتوووه!

جیاوازییه‌كانى هه‌ولێز و به‌غدا زۆرن، به‌لام ته‌گه‌ر كه‌منه‌كرێته‌وه ئه‌وا به‌رده‌وامى فرۆشتنى نه‌وت به‌ ناوخۆ به‌مشێوه‌یه‌ى ئیستا زیانیكى گه‌وره له‌ هه‌رێمى كوردستان ده‌دات، چونكه به‌پێى راپۆرته‌كه‌ى وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان له‌ماوه‌ى شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى ته‌مسالدا سه‌روو 10 ملیۆن به‌رمیل نه‌وتى به‌ ناوخۆ فرۆشتوووه، كه داهاته‌كه‌ى 309 ملیار دینار بووه، واته داهاى ماوه‌ى دوای خه‌رجیه‌كان بۆ حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان 30 هه‌زار و 387 دینار بووه كه به‌رده‌وامى دواخستنى رێككه‌وتنیش بارى سه‌رشانى هه‌ولێز و به‌غدا قورستر ده‌كات، به‌تایبه‌تیش به‌غدا چونكه له‌جیاتى ده‌ستكه‌وتنى داهاى له‌ نه‌وتى هه‌رێمى كوردستانه‌وه ده‌بێت هېچ نه‌بێت پابه‌ندى دا‌ببنكردنى مووچه‌ى مانگانه‌ى فه‌رمانبه‌ران هه‌رێمى كوردستان بێت.

هه‌روه‌ها، له‌كاتێكدا فرۆشتنى نه‌وتى هه‌رێمى كوردستان به‌ناوخۆ ئه‌م بره‌ داهاى هه‌یه و دياره، به‌لام له‌ عێراق داهاى فرۆشتنى نه‌وتى خاوه‌ن به‌ ناوخۆ له‌ بڵاوكراوه‌كانى وه‌زاره‌تى نه‌وت و دارایی نییه. له‌كاتێكدا، مانگانه كۆمپانیاى سوّمۆ و وه‌زاره‌تى نه‌وت برى نه‌وتى هه‌نارده‌كراوى رۆژانه و داهاته‌كه‌ى بڵاوده‌كه‌نه‌وه، به‌لام برى به‌كاره‌ئێنراو له‌ناوخۆ و داهاى نه‌وتى فرۆشراو به‌ ناوخۆى تێدا نییه.

بۆ نموونه له‌ مانگی هه‌شتى ته‌مسالدا [عێراق رۆژانه 4.71 ملیۆن به‌رمیل](#) نه‌وتى به‌ره‌مه‌هێناوه، به‌لام [رۆژانه 3.43 ملیۆن](#) به‌رمیل نه‌وتى هه‌نارده‌كردوووه، واته جیاوازییه‌كه رۆژانه 1.28 ملیۆن به‌رمیل نه‌وته كه داهاى ديار نییه، ته‌گه‌ر داهاته‌كه‌شى له‌نیۆ راپۆرتى وه‌زاره‌تى دارایی و له‌نیۆ ئه‌و بره‌ بێت كه وه‌ك داهاى نه‌وت و سامانه سرووشتیه‌كان مانگانه بڵاوده‌كرێته‌وه، ئه‌وا جیاوازی نیوان داهاى نه‌وتى هه‌نارده‌كراوى عێراق نه‌وه‌كو به‌ره‌مه‌هێنراو له‌نیوان وه‌زاره‌تى نه‌وت و وه‌زاره‌تى دارایی زۆر زیاتر ده‌بێت، ته‌مه‌ش له‌كاتێكدا تێچوووى به‌رمیلێك نه‌وت له‌ عێراق به‌ خه‌رجى وه‌به‌ره‌هێنان، حه‌قه‌ده‌ستى كۆمپانیا خزمه‌تگوزارییه‌كان و وه‌زاره‌تى نه‌وت پێكه‌وه ديار نییه!

لێره‌دا به‌ خۆبندنه‌وه‌ى داتاكان له‌ راپۆرته‌كه‌ى وه‌زاره‌تى دارایی، دیلۆیت و بودجه‌ى 2023 عێراق هه‌لوه‌سته‌یه‌ك له‌سه‌ر ژماره‌كان و جیاوازی هه‌ولێز و به‌غدا له‌ ژماره‌كان بۆ داهاى ناوخۆ، بۆ تێچوووى به‌رمیل نه‌وت، بۆ ژماره و مووچه‌ى فه‌رمانبه‌ران ده‌خه‌ینه‌روو.

داهاى و خه‌رجیه‌كانى مانگانه‌ى هه‌رێمى كوردستان چه‌نده‌؟

به‌پێى راپۆرتى وه‌زاره‌تى دارایی حكومه‌تى هه‌رێمى كوردستان بۆ لیژنه‌ى دارایی په‌رله‌مانى عێراق (18-10-2023) كۆى داهاى شه‌ش مانگی یه‌كه‌مى 2023 بریتیه‌ له‌ 5 تریلۆن و 320 ملیار و 500 ملیۆن و 23 هه‌زار و 738 دینار بووه، كه له‌م بره‌ 1 تریلۆن و 600 ملیار و 146 ملیۆن و 571 هه‌زار و 450 دینار حه‌قه‌ده‌ستى كۆمپانیاكانى به‌ره‌مه‌هێنان و گواستنه‌وه‌ى نه‌وت بووه، واته برى 3 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 هه‌زار و 288 دینار كۆى داهاى هه‌رێمى كوردستان (نه‌وتى و نه‌وتى) بووه، واته به‌تێكرا مانگانه داهاى هه‌رێمى كوردستان 620 ملیار و 58 ملیۆن و 908 هه‌زار و 714 دینار بووه.

لهو ماوهیهدا (2023-1-1 بۆ 2023-6-30) 2 تریلۆن دینار وهک بودجه و قهرز بۆ ههریمی کوردستان له بهغداوه هاتوو، لهکاتیکیدا بهگۆیهری راپۆرتکه 1.6 ملیار وهک قهرز و 400 ملیار وهک بودجه بۆ ههریمی کوردستان نێردراوه.

بهمشیهوه له شهش مانگی یهکهمی 2023 دا کۆی داهاات و بری ئهوه پارهیهی وهک بودجه و قهرز له بهغداوه بۆ ههریمی کوردستان هاتوو دهگاته 5 تریلۆن و 720 ملیار و 353 ملیۆن و 452 ههزار و 288 دینار بووه، واته بهگشتی به داهااتی ناوخۆ و ئهوهی له بهغداوه هاتوو مانگانه 953 ملیار و 392 و ملیۆن و 242 ههزار و 48 دیناره.

ئێستا، بهپێی ههمان راپۆرت کۆی خهرجیهکانی ههریمی کوردستان مانگانه به تهنیا بۆ مووچه 913 ملیار و 623 ملیۆن و 64 ههزار دیناره، واته بۆ شهش مانگ خهرجی مووچه 5 تریلۆن و 481 ملیار و 738 ملیۆن و 384 ههزار دیناره. ههروهها، لهو ماوهیهدا(شهش مانگ) خهرجی بۆ کۆمپانیاکانی کهرتی تایبتهت بۆ بهرهمهینانی کارهبا له ههریمی کوردستان 575 ملیار و 579 ملیۆن و 487 ههزار دینار بووه. ههروهها، کۆی خهرجی بهکارخستنی دیکه 646 ملیار و 997 ملیۆن و 285 ههزار و 788 دینار بووه و خهرجی وهبهرهینان 271 ملیار و 969 ملیۆن و 723 ههزار دینار بووه.

ئالیزهوه دهردهکهوێت که کۆی گشتی خهرجیهکان لهو شهش مانگهدا بری 6 تریلۆن و 976 ملیار و 284 ملیۆن و 879 ههزار و 788 دینار بووه، بهتیکرا خهرجی مانگانه 1 تریلۆن و 162 ملیار و 714 ملیۆن و 146 ههزار و 631 دینار بووه، واته جیاوازی یاخود کورتهینان بهتیکرا مانگانه 209 ملیار و 321 ملیۆن و 904 ههزار و 583 دینار بووه، ههربۆبهش که له راپۆرتکهدا هاتوو خهرجی کۆمپانیاکانی بهرهمهینانی کارهبا خهرجنهکراوه و نه دراوه.

بهتیکرا مووچهی فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان و له عێراق چهنده؟

بهپێی بودجهی 2023ی عێراق لاپههه 66 کۆی ژمارههی فهرمانبهران له عێراق 4 ملیۆن و 74 ههزار و 697 فهرمانبهره، که 59 تریلۆن و 365 ملیار و 778 ملیۆن و 837 ههزار دینار بۆ تهرخانکراوه، واته بهتیکرا له سالیکیدا ههر فهرمانبهریک له عێراق 14 ملیۆن و 569 ههزار و 372 دینار وهردهگریت و مانگانهش بهتیکرا 1 ملیۆن و 214 ههزار و 114 دیناره. ئهوهش له بهرچاو بگرین که پلهبهندی فهرمانبهر له عێراق دوانزه پلهیه، زۆرتین مووچهی دابینکراوی سألانه بۆ کهرتی ئهمنی دهرواته، که نزیکهی نیوهی ئهوه پارهیه و سألانه سهروو 25 تریلۆن دیناری بۆ دانراوه. ههروهها، لهنیوه کهرتی ئهمنی بۆ وهزارهتی ناوخۆ، بهدوایدا وهزارهتی بهرگری و بهپلهی سنیهم ههشدهی شهعی دیت.

لهکاتیکیدا، ژمارههی هیزهکانی ههشدهی شهعی که له 2014وه دامهزراوه، بهپێی بودجهی 2023 عێراق ژمارهیان 238 ههزار و 75 کهس، که به تهنیا بۆ مووچهکانیان 3 تریلۆن و 468 ملیار دینار خهرجدهگریت، واته سألانه ههر سهربازیکه ههشدهی شهعی 14 ملیۆن و 570 ههزار و مانگانه سهروو 1 ملیۆن و 214 ههزار وهردهگریت!

له بهرامبهردا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی کۆی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان 682 ههزار و 141 فهرمانبهره که بودجهی پنیوستی مانگانهیان 734 ملیار و 593 ملیۆن و 244 ههزار دینار، واته بهتیکرا فهرمانبهریک له ههریمی کوردستان مانگانه 1 ملیۆن و 76 ههزار و 893 دیناره.

بهگشتی و بهتیکرا جیاوازی مووچهی فهرمانبهریک له عێراق و ههریمی کوردستان مانگانه 137 ههزار دیناره، لهکاتیکیدا فهرمانبهریکی گریههست بهتیکرا له ههریمی کوردستان 460 ههزار دینار وهردهگریت و مامۆستابهکی وانهینز لهنیوان 200-400 ههزار وهردهگریت، که ژمارهیان 36 ههزار و 542 مامۆستایه!

ههروهها، جیاوازییهکی دیکهش له ژمارههی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان لهنیوان ههولیز و بهغداد ههیه، بهشیهوهکه بهپێی بودجهی 2023ی عێراق ژمارههی فهرمانبهران به 658 ههزار و 189 فهرمانبهر داناهه، لهکاتیکیدا له راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ژمارههی فهرمانبهرهکان به 682 ههزار و 141 فهرمانبهر داناهه، که جیاوازی نیوانیان 23 ههزار و 897 فهرمانبهره بهبێ گریههست و وانهبیزهکان و هتدا!

خالیکی دیکهه سهرنچراکیش له یاسای بودجهی عێراق 2023 وهک مووچهی فهرمانبهرانی ههریمی کوردستان سألانه 9 تریلۆن و 299 ملیار و 513 ملیۆن و 616 ههزار دینار دانراوه، ههروهها بۆ چاودیری کۆمهلهیهتی 1 تریلۆن و 157 ملیار و 838 ملیۆن و 48 ههزار دینار دانراوه. لهکاتیکیدا بهپێی راپۆرتکهی وهزارهتی دارایی ههریمی کوردستان سألانه 10 تریلۆن و 963 ملیار دینار بۆ مووچه پنیوسته، لهکاتیکیدا ئهگهر عێراق مووچهش بۆ ههریمی کوردستان دابین بکات، ئهوا 10 تریلۆن و 457 ملیار و 351 ملیۆن و 664 ههزار دینار بۆ داناهه، واته جیاوازییهکه هیشتا 506 ملیار و 125 ملیۆن و 104 ههزار دیناره!

جياوازی ھولير و بەغدا لە تېچووی بەرميلیک نەوتی ھەریمی کوردستان؟

بەپێی راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەریمی کوردستان، بەرپۆهەبەراپەتى دارايى لە وەزارەتى نەوتى عێراق بېرى 8 ھەزار و 960 دینار یان 6.9 دۆلار بۆ بەرھەمھێنانى یەك بەرميل نەوت لە ھەریمی کوردستان داناو، لەكاتێكدا بەپێى وەزارەتى سامانە سرووشتیەکان تېچووی بەرميلیک نەوت لە ھەریمی کوردستان 32.91 دۆلار، كە 24.32 بۆ بەرھەمھێنان و 8.59 بۆ تېچووی گواستەنەوہیە، واتە جياوازییەكە 26 دۆلار بۆ ھەر بەرميلیک نەوت.

لەكاتێكدا بەپێى راپۆرتەكەى ديلۆيت بۆ چارەكى یەكەمى ئەمسالى نەوتى بەرھەمھێنراوى حكومەتى ھەریمی کوردستان 36 ملیون و 723 ھەزار و 475 بەرميل نەوت بەرھەمھاتوو، كە كۆى گشتى داھاتەكەى بە دۆلار 2 ملیار و 199 ملیون و 684 ھەزار و 396 بوو، كە 946 ملیون و 497 ھەزار و 142 دۆلار سافى بۆ ھەریمی کوردستان گەراوہتەوہ، واتە تېچووی بەرميلیک نەوت 34.12 دۆلار بوو، كە نزیكە لەو نرخەى وەزارەتى سامانە سرووشتیەکان بۆ بەرھەمھێنانى بەرميلیک نەوت دایناوہ.

لەروويەكى دیکەوہ، بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى پېشتەر چەندین جار ریککەوتن لەنیوان ھولير و بەغدا لەسەر پرسى نەوتى ھەریمی کوردستان کراوہ، ئەم پرسى تېچوونە بەشیکى گرنكى گفتوگۆکان بوو، بەمدوايەش بەپێى نوسراوى وەزارەتى پلاندانانى عێراق لە 2023-5-23 دا كە لەسەر بنەماى كۆبوونەوہیەك بووہ كە نوینەرى سۆمۆ و وەزارەتى نەوتى عێراق تێدا بەشداربووہ كە كۆبوونەوہكە لە 2023-1-26 ئەنجامدراوہ و نوسراوى بۆ فەرمانگەى دارايى وەزارەتى نەوتى عێراق ناردووہ كە تېچووی بەرھەمھێنان و گواستەنەوہى بە 19 دۆلار داناو، كە 12 دۆلار بۆ بەرھەمھێنان و 7 دۆلار بۆ گواستەنەوہ بێت.

ھەرۆھە، بەپێى ریککەوتنى پېشتووتر و لە بودجەى 2021ى عێراق ھاتووہ، كە ھەریمی کوردستان 460 ھەزار بەرميل نەوت رۆژانە بەرھەمھێنێت، كە 250 ھەزار بە نرخى سۆمۆ دانراوہ و 50 ھەزار بۆ ناوڤۆ و 160 ھەزار بۆ تېچووی بەرھەمھێنان و گواستەنەوہ دانراوہ، واتە ریزەى 34٪ كۆى گشتى نەوتى ھەریمی کوردستان بۆ تېچوو دانراوہ، كە ئەگەر بە بەتیکراى نرخى سۆمۆ لەو كاتەدا كە 80 دۆلار بووہ، واتە تېچووی بەرميلیک نەوت لە ھەریمی کوردستان بە 27.2 دۆلار دانراوہ.

ئێستا، پرسیارە سەرەكییەكە ئەوہیە نرخى بەرميلیک نەوت كە تېچووی بەرھەمھێنان و گواستەنەوہى بە 6.9 دۆلار بۆ ھەریمی کوردستان دانراوہ لە چيەوہ ھاتووہ! لە كاتێكدا تەنانت لەگەل ئەو بېرەش یەكناگریتەوہ كە لە بودجەى 2023 وەك خەرجى بەرھەمھێنان و گواستەنەوہ بۆ نەوتى ھەریمی کوردستان دانراوہ، بۆ نموونە لە بودجە ھەریمی کوردستان بە رادەستکردنى 400 ھەزار بەرميل نەوتى رۆژانە، واتە 146 ملیون بەرميل نەوتى سالاڤە پابەند کراوہ، كە تېچووی بەرميلیک بۆ بەرھەمھێنان و گواستەنەوہ 26 ھەزار دینار یان 19.8 دۆلار دانراوہ!

ھەریمی کوردستان بەرميلی نەوتى بەناوڤۆ بە چەند فرۆشتووہ، ئەى عێراق بە چەندى

دەفرۆشیت ؟

بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى ھەریمی کوردستان لەماوہى شەش مانگ دا 10 ملیون و 200 ھەزار و 524 بەرميل نەوتى بەناوڤۆ فرۆشتووہ كە بە ھاكەى لەو ماوہیەدا 309 ملیار و 967 ملیون و 348 ھەزار و 238 دینار بووہ. واتە نرخى یەك بەرميل نەوت لەو ماوہە بۆ ناوڤۆ 30 ھەزار و 387 دینار بووہ وەك داھات بۆ حكومەتى ھەریمی کوردستان گەراوہتەوہ.

ھەرۆھە، بەپێى داتاكان لە راپۆرتەكەدا ھاتووہ لەماوہى 2023-6-25 بۆ 2023-10-14 ھەریمی کوردستان بېرى 8 ملیون 43 ھەزار 594 بەرميل نەوتى رادەستى وەزارەتى نەوتى عێراق كرددووہ كە ھيچ تېچوویەكى بەرھەمھێنان و گواستەنەوہى لە حكومەتى عێراق وەزارەتى نەوتى عێراقى وەرنەگرتووہ!

ھەرۆھە، بەپێى راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى لە 2023-1-1 بۆ 2023-3-25 رۆژانە ھەریمی کوردستان 352 ھەزار و 83 بەرميل نەوتى ھەناردە كرددووہ و فرۆشتووہیەتى، لەكاتێكدا بەپێى راپۆرتى ديلۆيت لەماوہى چارەكى یەكەمى ئەمسالدا 2023-1-1 بۆ 2023-3-31 ھەریمی کوردستان 32 ملیون و 307 ھەزار و 382 بەرميل ھەناردەكرددووہ و فرۆشراوہ، كە 271 ھەزار 606 بەرميل لە خەزانەكان لە بەندەرەكە ماوہتەوہ، واتە كۆى ھەناردەكراو و فرۆشراو 32 ملیون و 578 ھەزار و 988 بەرميل بووہ، واتە رۆژانە كۆى ھەناردەكراو و فرۆشراو 361 ھەزار و 988 بەرميل بووہ، ئەگەر ئەوہى لە خەزانەكان زیادیکرددووہ و باریش نەكرايێت ئەوا رۆژانە 358 ھەزار و 970 بەرميل بووہ! واتە جياوازییەكە لەنیوان راپۆرتەكەى وەزارەتى دارايى و ديلۆيت رۆژانە 9 ھەزار و 905 بەرميل یان 6 ھەزار و 887 بەرميل

بەدیووەکە دیکەدا عێراق مانگانە تەنیا بێ داھاتی نهوتی ھەناردەکراو بڵاودەکاتووە، بۆ نموونە [بەپێی راپۆرتی جیاوازی ژمارەکانی داھات و خەرجی لە نیوێ بەکەمی 2023](#) دا لە عێراق رۆژانە بەتێکرا 3.43 ملیۆن بەرمیل نهوت ھەناردەکراوە، لەکاتیکیدا بەپێی راپۆرتەکانی وەزارەتی نهوت عێراق لەمانگی ئاب ئەمسالدا رۆژانە 4.71 ملیۆن نهوت بەرھەمەھێنیت، واتە رۆژانە 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوت لەناوخوا دا دەفرۆشیت و بەکار دەھێنیت کە داھاتەکە بەجیاواز لە داھاتی نهوتی ھەناردەکراو نەھاتوو! ئەمەش سەرھەرای جیاوازی سەرۆو 5.6 تریلیۆن دینار لە داھاتی نهوت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی عێراق لە شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا!

ھەرھوھا، داھاتی نهوتی یەک بەرمیل لەماوھی شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا بەپێی [وەزارەتی نهوت](#) 99 ھەزار و 737 دینار بوو، لەکاتیکیدا بەپێی وەزارەتی دارایی داھاتی بەرمیلی نهوت 91 ھەزار و 186 دینار! ئەمە بەبێ داھاتی نهوتی بەرھەمەھێنراوی عێراق بۆ ناوخوا؟ ئەگەر داھاتی ئەو 1.28 ملیۆن بەرمیل نهوتی رۆژانە لەنیو ئەو پرە دا بێت کە لە راپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ نهوت و سامانە سەرۆشتییەکان ھاتوو، ئەوا جیاوازییەکە زۆر زیاتر دەبێت لەنیوان وەزارەتی نهوت و وەزارەتی دارایی بۆ داھاتی نهوت لە عێراق!

کوۆتایی

ئەگەر گەتوگۆکانیش وەک ژمارەکان جیاواز بن ئەوا نابێ چاوەروانی گەشتنە رێکەوتن بەکەین، چونکە جیاوازییەکە وەک گەتوگۆکان و سالانی رابردوو نییە لەبارەیی ئەوھی کێ بەرپۆھەببات و کێ سەرپەشتی بکات و کێ دەسەلاتی ھەبێت، بەلکوو ژمارەکان یەکنەگرتیەتوھە نەک بۆ پارەیی تەرخانکراو بگرە بۆ ژمارەیی فەرمانبەرانیشت.

رووبەکی دیکە جیاوازی پارەیی تەرخانکراو بۆ مووچەیی فەرمانبەران و ئەوانەیی چاودێری کوۆمەلایەتی دەیانگرتیەتوھە، ئەگەر ھەریمی کوردستان رازی بێت و بەغدا ئامادە بێت بۆ خوۆی داھەشی بکات ھێشتا 500 ملیار دینار وەک لە بودجەیی 2023 ھاتوو کەمە و کورتھێنایی ھەبە.

جیاوازییەکی دیکە لە تێچووویی بەرھەمەھێنان و گواستنەوھی بەرمیلێک نهوتی ھەریمی کوردستان بەشیوھەبکە نەک لە پێشنیاز و رێکەوتنەکانی پێشوو و بگرە وەک ئەوھی لە بودجەیی 2023 دا دانراو یەکنەگرتیەتوھە، ھەر بۆیەش گەشتنە رێکەوتن لەسەر ئەم پرسە قورس و دەستکردنەوھە بە ھەناردەکردنەوھی نهوت لەرێگەیی بەندەری جەھانەوھە قورستر ئەگەر بەرھەزمامەندی بەغدا بێت و بەشداری بێت.

لەکوۆتاییدا، خالیکی سەرنجراکیش لە گەتوگۆکان بەدیدیەکریت، ئەویش ناامادەیی بەغدا بۆ چارەسەرکردنی ئەم پرسە و درێژەپێدانی بەوشیوازەیی زۆرتین دەستکەوت و کەمترین بەخشین و قولکردنەوھی پرسەکان و ئالۆزکردنیان ھەبە.

بۆ نموونە، رووبەکی دیکە ئەم پرسە کە زۆر سەرنجراکیشە دانوساندنەکان، کاتیک پێویستە ھەریمی کوردستان لەگەل پەرلەمانتار و لیژنەیی دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆبیتەوھە، کەچی کوۆبوونەوھەکانی شانندی دانوساندکاری ھەریمی کوردستان لەگەل وەزارەتی دارایی و سەرۆکوھزیران و لایەنەکانی دیکەداھە. بەپێچەوانەوھە کاتیک پێویستە لەگەل لایەنی جیبەجیکار و وەزارەتی دارایی عێراق کوۆبیتەوھە، شانندی ھەریمی کوردستان لەگەل پەرلەمانتار و لیژنەیی دارایی پەرلەمانی عێراق کوۆدەبیتەوھە، وەک لە کوۆبوونەوھەکانی مانگی نیسان، ئایار و حوزەیران لەگەل کوۆبوونەوھەکانی ھەفتەیی رابردوو دەردەکەوین!

لەکوۆتاییدا، ھەولێر و بەغدا بگەنە رێکەوتن یاخود جیبەجیکردنی رێکەوتنێکی نوۆ لەژێر فشار دا، ئەوا بە دنیایێوھە پابەندبوونی ھەردوولا بە پاراستنی رێکەوتنەکەوھە بەندە بە پارسەنگی ھیز نەوھەکو بنەماپەکی درووست بۆ چارەسەرکردنی کیشەکان.

سەرچاوەکان

صدر العدد (4726) من جريدة الوقائع العراقية بتاريخ 2023/6/26. وزارة العدل - جمهورية العراق. (2023, June 26). [/https://moj.gov.iq/view.7273](https://moj.gov.iq/view.7273)

حكومة اقليم كوردستان | وزارة المالية والاقتصاد. توضیحات وزیر المالية والاقتصاد فی حكومة إقليم كوردستان-العراق الى اللجنة المالية النيابية فيما يخص الوضع المالي للإقليم من الفترة 1/1/2023 الى 30/06/2023. Bagdad: حكومة اقليم كوردستان | وزارة

/Deloitte. (2023, July 7). *KRG calendar 2022*. Kurdistan Regional Government. <https://gov.krd/calendar-2022>